

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2022

Kristýna Kšírová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Pokusy o regulaci pěstování koky v Peru a Bolívii

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Kšírová

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.8.2022

Kristýna Kšírová

Bibliografický záznam

KŠÍROVÁ, Kristýna. *Pokusy o regulaci pěstování koky v Peru a Bolívii*. Praha, 2022. 36 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rozsah práce: 62 680 znaků

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje tématu regulace kultivace koky na území států Peru a Bolívie. Hlavním cílem je odpovědět na otázku, v jakých aspektech se politiky daných států liší, a zda lze jeden z modelů označit za efektivnější. Autorka v úvodu práce představuje základní milníky protidrogové politiky na celosvětové scéně, pokračuje představením koky coby rostliny tradičně užívané původními obyvateli a zároveň substance, která byla OSN klasifikována jako omamná látka. Postupně jsou srovnány politiky obou států, a to na základě dat UNODC o vývoji počtu kokových polí, charakteristiky oblastí, kde je koka pěstována a postavení odborových organizací v obou státech. V neposlední řadě je porovnán také historický vývoj v oblasti protidrogové politiky Peru a Bolívie. Výsledky značí, že se dané státy liší ve všech zkoumaných oblastech poměrně markantně. Autorka dochází k závěru, že za efektivnější protidrogovou politiku lze označit bolivijský model tzv. sociální kontroly.

Abstract

This bachelor thesis deals with the topic of coca cultivation regulation attempts in Peru and Bolivia. The main goal is to determine in which aspects are the two policies different and if one of the proposed models can be described as more effective. The author introduces the forming moments of anti-drug policy on the world scale, she continues by conceptualising coca as a plant traditionally used by indigenous population and also a substance that was classified as a narcotic substance by the UN. The author then proposes a comparative analysis of the following aspects: the UNODC data on coca cultivation, the characteristics of the areas of coca cultivation and the role of coca unions in each state. In the last section the historical evolution of anti-drug policies is also explored. The results suggest that the states differ in each of the studied areas. The author assumes the more effective model is the Bolivian policy of ‘social control’.

Klíčová slova

Bolívie, Peru, koka, drogy, regulace, kokain, sociální kontrola, represe

Keywords

Bolivia, Peru, coca, drugs, regulation, cocaine, social control, repression

Title

Attempts of regulation of coca cultivation in Peru and Bolivia

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za odborné vedení práce a také své rodině a přátelům za neutuchající podporu po dobu celého studia.

Obsah

Úvod	3
Kritika zdrojů dat a dostupné literatury	5
1 Koka a vývoj protidrogových politik	6
1.1 Koka	6
1.2 Obecný historický vývoj.....	9
2 Koka v Peru a v Bolívii.....	12
2.1 Základní informace – Peru.....	13
2.2 Základní informace – Bolívie	14
3 Oblasti kultivace koky a postavení odborů	17
4 Historický vývoj opatření.....	20
4.1 80. léta.....	20
4.2 90. léta.....	21
4.3 Začátek nového tisíciletí.....	24
5 Konečné zhodnocení politik Peru a Bolívie	27
Závěr.....	29
Summary	30
Použitá literatura.....	31
Ostatní zdroje.....	35
Teze bakalářské práce	37

Seznam použitých zkratek

AADA – Autonomní úřad pro alternativní rozvoj (*Autoridad Autónoma para el Desarrollo Alternativo*)

ATPA – Andean Trade Preference Act

ATPEA – Andean Trade Preference Extension Act

CIA – Ústřední zpravodajská služba (*Central Intelligence Agency*)

CONPACCP – Státní konfederace pěstitelů koky (*Confederación Nacional de Productores de las Cuencas Cocaleras*)

CORAH – Speciální projekt na kontrolu a snížení pěstování koky v oblasti řeky Huallagy (*Proyecto Especial de Control y Reducción del Cultivo de la Coca en Alto Huallaga*)

DEA – Úřad pro potírání drog (*Drug Enforcement Administration*)

ENACO – Národní společnost koky (*Empresa Nacional de la Coca*)

EU – Evropská Unie

FARC – Revoluční ozbrojené síly Kolumbie (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*)

ICMS – Monitorovací systém nedovoleného pěstování (*Illicit Crop Monitoring System*)

MAS – Hnutí za socialismus (*Movimiento al Socialismo*)

OSN – Organizace spojených národů

PEAH – Speciální projekt oblasti Alto Huallaga (*Proyecto especial de Alto Huallaga*)

UDESTRO – Jednotka ekonomického a společenského rozvoje v oblasti Cochabamba (*Unidad de Desarrollo Económico y social del Trópico de Cochabamba*)

UNODC – Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (*United Nations Office on Drugs and Crime*)

UMOPAR – Mobilní policejní jednotky pro rurální oblasti (*Unidad Móvil Policial para Areas Rurales*)

USA – Spojené státy americké (*The United States of America*)

USAID – Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (*United States Agency for International Development*)

VRAEM – údolí řek Apurímac, Ene a Mantaro (*Valle de los Ríos Apurímac, Ene y Mantaro*)

Úvod

Prohibice návykových a omamných látek je celosvětovým fenoménem, za jehož historický počátek lze označit konec 19. století. Prohibicionismus se v oblasti boje proti drogám, jejich producentům, pašerákům i konzumentům stal rozšířeným postojem, na kterém se shodly země s jinak diametrálně odlišným politickým směřováním i systémem. Vývoj prohibicionistických politik probíhal simultánně napříč celým světem ve 20. a 30. letech 20. století, kdy docházelo k postupné kriminalizaci produkce, prodeje a konzumace drog jako bylo opium, morfium, heroin, později i kokain a marihuana. V roce 1961 byl Jednotnou úmluvou o omamných látkách vytvořen mezinárodní rámec drogové kontroly. V roce 1971 pak prezident Richard Nixon deklaroval drogám válku, což byl počátek prosazování nového drogového režimu skrze nekompromisní boj proti producentům a pašerákům drog (Nixon, 1971).

Ve Spojených státech amerických bylo pak téma drog komunikováno jako hrozba pro každého amerického občana. Sekuritizace tohoto tématu a drogová prohibice vytvořila prostor pro novou legislativu, zvýšenou roli represivních složek státu, podpis Jednotné úmluvy o omamných látkách, ale i pro vznik sítě celosvětového drogového obchodu. Na úrovni jednotlivých států Latinské Ameriky pak represe v oblasti produkce a obchodu s drogami často znamenala flagrantní porušování lidských práv, násilí, ale zároveň i přeplnění věznic, což je problém, se kterým se většina států Latinské Ameriky potýká dodnes (Garrido, 2011, str. 71).

Zmapovat historii vývoje drogových politik je poměrně náročným úkolem, především proto, že se v této oblasti potkává mnoho faktorů nejen na státní, ale i mezinárodní úrovni. Prohibice na poli drog je přes veškeré rozdíly zemí Latinské Ameriky jedním z mála společných znaků. Zpravidla kriminalizace drog a jejich prohibice pramenila ze společenských předsudků vůči jedné etnické či sociální skupině a z geopolitických zájmů velmocí, v tomto případě primárně Spojených států amerických (Caiuby Labata, Cavnar, Rodrigues, 2016, str. 5). Vzhledem k pochybným výsledkům současného represivního režimu v amerických státech v posledních desetiletích probíhá intenzivní debata nad možným dalším vývojem. Tento progresivní směr ale koexistuje s represivním přístupem vůči drogovým producentům, pašerákům i uživatelům. Poměrně názorně se tento trend dá demonstrovat na zemích, které patří k největším celosvětovým producentům koky, a to na Peru a na Bolívii. Peru, coby příklad země, kde nadále

převládají represivní politiky v této oblasti, a Bolívie, coby stát, který se naopak represivním politikám v této oblasti vyhýbá, a sází na systém tzv. sociální kontroly. Práce si klade za cíl odpovědět především na to, v jakých aspektech se drogová politika v Peru a v Bolívii liší, a zda lze jednu z uvedených označit za efektivnější.

Z pohledu metodologie se jedná o komparativní případovou studii, která je zaměřena především na kvalitativní analýzu dostupných dat a odborné literatury, proto jsou v práci kromě komparativní metody využity i prvky historické a kvalitativní analýzy. Práce bude bolívijský a peruánský model zkoumat z hlediska současných opatření, specifík oblastí, kde je koka pěstována, postavení odborových organizací a z hlediska historického vývoje drogových politik obou zemí.

Práce je členěna do celkem pěti kapitol. První část práce se zabývá obecným historickým vývojem v oblasti protidrogových politik a rolí USA v něm, což je důležité pro zasazení dění v Peru a v Bolívii do dobového kontextu. Část druhá se věnuje současné situaci a trendům ve vývoji v oblasti protidrogových politik v Peru a v Bolívii. Třetí kapitola přibližuje oblasti, ve kterých je koka pěstována a postavení odborových organizací v obou státech. V předposlední části je zmapován historický vývoj obou zemí od 80. let, v poslední paté kapitole je pak věnován prostor zhodnocení obou politik, identifikaci hlavních rozdílů a posouzení možností aplikace efektivnějšího modelu na druhý stát.

Je mnoho různorodých ukazatelů, dle kterých lze bolívijské a peruánské politiky hodnotit. Samozřejmě lze vzít v potaz počet protestů proti eradikaci koky na území, počty usvědčených osob z přestupků či trestných činů týkajících se produkce, obchodu či konzumace drog, anebo míru porušování lidských práv. Pro tuto práci jsem ale čerpala především z dat mapujících množství počtu kokových polí na území daných států, a to především proto, že jsou o těchto proměnných dostupná data po celou zkoumanou dobu, což bohužel pro ostatní zmíněné ukazatele neplatí.

Kritika zdrojů dat a dostupné literatury

Pro účely komparace jsem se rozhodla využít data Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu (*United Nations Office on Drugs and Crime*), který každoročně vydává zprávy a statistiky o množství kokových polí na území andských států. Počet hektarů kokových polí je determinován systémem měření ICMS (*Illicit Crop Monitoring System*), který vychází ze satelitních snímků území a jejich následné analýzy. Data jsou získávána ve spolupráci s vládami Peru a Bolívie, tudíž je možná určitá míra zkreslení. Například Peru od roku 2012 uvádí pouze počet hektarů kokových polí ze satelitních snímků po odečtení množství polí údajně eradikovaných. Motivace zkreslení může v tomto případě nastat především proto, že počet hektarů eradikovaných kokových polí a splnění cíle je navázáno na zisk financí ze strany Spojených států amerických. I s možným zkreslením ale předpokládám, že minimálně trend by měl odpovídat realitě, protože metoda sběru dat v průběhu minulých byla neměnná.

V práci jsem čerpala zcela ze zdrojů v anglickém, částečně ve španělském jazyce, a to proto, že v českém jazyce na podobné téma mnoho publikací nevychází. Z odborné literatury byla pro mou práci klíčová kniha *Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas* editorů Beatriz Caiuby Labate, Clancy Cavnara a Thiaga Rodrigues. Jedná se o publikaci z roku 2016, která na konkrétních příkladech latinskoamerických zemí a USA mapuje recentní vývoj reforem na poli protidrogového boje.

Pěstování koky v Bolívii i v Peru se dlouhodobě věnují Thomas Grisaffi a Linda Farthing, kteří na toto téma publikují i v současné době. Jedná se o dvě jména, která se při vyhledávání odborné literatury na toto téma často opakují. Jejich publikace pro mě byly neocenitelné především proto, že jsou propojeny s empirickým výzkumem přímo v daných oblastech a umně mapují vliv peruánské i bolivijské politiky na farmáře v regionech pěstujících koku.

Je nutné zmínit, že většina ze zmíněných autorů i ostatních výzkumníků, z jejichž prací jsem čerpala přistupují k represivním politikám i k participaci Spojených států amerických na nich poměrně kriticky, což může působit tendenčně. Domnívám se ale, že se v tomto případě jedná o přístup podložený nespočtem argumentů i statistik, tudíž tenhle fakt nepovažuji za problematický.

1 Koka a vývoj protidrogových politik

Pro plné porozumění problematice regulace pěstování koky je nejprve třeba blíže představit tuto rostlinu a zasadit dění v Peru a v Bolívii do historického kontextu, což bude obojí blíže rozvedeno v této kapitole.

1.1 Koka

Koka je rostlina spjatá s kulturou domorodého andského obyvatelstva po tisíciletí, byla po tuto dobu vnímána jako posvátná, nicméně od objevení kokainu se za 160 let z rostliny posvátné stala rostlina, kterou je dle mezinárodních smluv nutné eradikovat. Koka produkuje 17 alkaloidů, nejznámější z nich je kokain, který působí jako stimulant na nervový systém člověka. Po požití zmírňuje únavu a hlad, a právě on je důvodem, proč je na koku upřena taková pozornost (Boville, 2004, str. 34).

Koka roste běžně ve výškách v rozmezí od 500 do 1200 metrů nad mořem, v Andách se jedná o volně se vyskytující rostlinu. Domorodé obyvatelstvo ji užívá při rituálech, jako obětinu duchům, je také součástí andské medicíny, ale i každodenních aktivit. Právě kvůli společenským a náboženským aspektům jejího užívání není možné její pěstování kompletně zakázat (Allen, 1986). Nejběžnějšími formami konzumace koky jsou žvýkání jejích listů a pití čaje z jejích listů připraveného. Dle vědeckých studií nemá dlouhodobá konzumace koky žádné negativní následky na uživatele, působí pouze jako lehký stimulant. Používá se jako prostředek na zmírnění bolesti hlavy, zmírňuje pocit hladu, únavy a také symptomy akutní horské nemoci (Grisaffi, 2016, str. 151).

Z výčtu pozitivních vlastností vyplývá, že rostlina ve svém přirozeném stavu není příliš problematická. Problémem tedy v zásadě není její kultivace pro potřeby domorodého obyvatelstva, ale spíše její nadprodukce, která umožňuje usušené listy, či koku ve formě pasty prodávat drogovým kartelům a překupníkům, kteří z ní následně v laboratořích v džungli vyrobí kokain, výsledný produkt, který je určen k exportu a prodeji primárně ve Spojených státech amerických a na evropském trhu (Pellegrini Calderón, 2016, str. 26).

Navzdory společným historickým kořenům užívání koky v Peru i v Bolívii je nynější přístup obyvatel rozdílný. V Bolívii je koka vnímána jako součást národního dědictví a jako symbol, který k bolívijské kultuře nesporně patří (Allen, 1986). Její tradiční užívání bylo dokonce v roce 2009 zakotveno v ústavě jako národní symbol Bolívie (Grisaffi, 2016, str. 163). V Peru je oproti tomu na žvýkání koky pohlíženo s despektem, jako na zvyk,

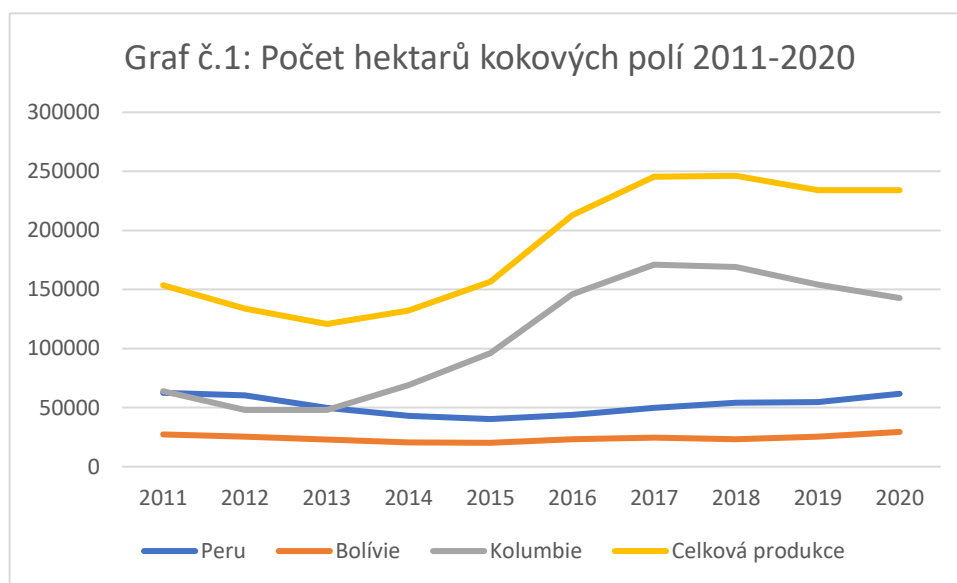
kterého je především třeba se zbavit (Allen, 1986). Symbolika koky je tedy v obou státech vnímána odlišně.

Někteří historici rozporují, že by dnešní konzumace koky navazovala na předkolumbijskou tradici. Dle jejich názoru začala být koka užívána až v 17. století, když ji kolonizátoři využívali pro zvýšení produktivity původních obyvatel ve stříbrných dolech v Potosí. Během kolonizace bylo žvýkání koky vnímáno především jako nechutný zvyk, což byl pohled, který přispíval k degradaci původních obyvatel (Gagliano, 1994). Koka se obecně dostala do celosvětového povědomí až po objevu kokainu v 60. letech 19. století. V této době se kokain začal přidávat do produktů prodávaných v Evropě a v Severní Americe, jako příklad lze uvést nápoj Coca-Cola. Na počátku 20. století ale došlo k zákazu kokainu ve Spojených státech amerických, což postupně vedlo i ke kriminalizaci koky (Gootenberg, 2008).

Koka je ve svém přirozeném stavu stimulantem s účinky podobnými kávě, nicméně kvůli své možné proměně na kokain byla v roce 1961 zahrnuta na seznam drog, které Jednotná úmluva o omamných látkách OSN zakazuje. Země se jejím podpisem zavazují k eradikaci veškerých, i volně rostoucích kokových keřů. Do 25 let od ratifikace dokumentu mají pak upustit od zvyku žvýkání kokových listů. Úmluvu v 70. letech pod tlakem Spojených států amerických podepsalo Peru i Bolívie (Grisaffi & Arias, 2021, str. 44).

Pěstováním koky andští farmáři nezbohatnou, z celkového výnosu z prodeje kokainu se zpět do And dostane minimum, pro farmáře se jedná spíše o cestu, jak si zajistit stabilní příjem, ať už jakkoli nízký. Především v horských oblastech přírodní podmínky neumožňují pěstovat náročné plodiny, koka je velmi odolná a při správné péči dokáže plodit až čtyřikrát do roka, je tedy v těchto případech snadnou volbou (Grisaffi et al, 2021, str. 3). Trh s kokou je poměrně stabilní, tudíž farmáři mají z jejich úrody téměř jistý zisk. U plodin, které podporují programy alternativního rozvoje bývají často nutné větší investice na začátku kultivace a první úroda může přijít až v řádu několika let. Zároveň je nelze pěstovat ve vysokohorských oblastech, ale pouze v oblastech s nižší nadmořskou výškou. I za předpokladu, že se farmářům povede tyto plodiny vypěstovat, na rozdíl od koky nemají jistý odbyt, a tím pádem ani zisk, a to často kvůli již saturovanému trhu s danou plodinou či kvůli absenci nutné infrastruktury na transport (Grisaffi, 2016, str. 156).

Největšími producenty koky jsou dlouhodobě tři andské státy, v pořadí dle vypěstovaného množství je to Kolumbie, Peru a Bolívie. V roce 2020 se v Kolumbii nacházelo 142 800 hektarů koky, v Peru 61 800, v Bolívii pak 29 400 hektarů kokových polí. Jediná ze zemí, kde byl v tomto roce zaznamenán pokles byla Kolumbie, nicméně na celkovém počtu hektarů koky tento pokles nic nezměnil, zůstala stále na 234 200 hektarech, což je číslo shodné s rokem 2019. Důvodem je zvýšení počtu hektarů kokových polí v Peru a v Bolívii oproti roku 2019, což vyrovnalo v celkovém počtu úbytek polí v Kolumbii (UNODC, 2022). Tento jev dostal název ‚balónový efekt‘. Poukazuje na nefunkčnost represivní politiky eradikace – dojde-li ke snížení počtu kokových polí v jedné zemi, zpravidla nedojde ke snížení celkové produkce, protože se pole pouze přesunou na území jiného státu (Rouse & Arce, 2006, str. 543). Tento jev lze demonstrovat na vývoji počtu hektarů v Kolumbii, Peru a Bolívii a konečné celkové produkci. Navzdory mírnému poklesu mezi lety 2011 a 2013 celková produkce setrvale rostla do roku 2017 a nadále zůstává na podobné úrovni až do roku 2020. Je jasně patrné, že pokles kokových polí v Kolumbii v posledních letech soustavně nahrazuje jejich nárůst na území Peru a Bolívie.

Zdroj: Vlastní graf zpracován dle dat UNODC

1.2 Obecný historický vývoj

V Andách se drogy začaly užívat pravděpodobně už v období 2 500 let př.n.l., a to hlavně při náboženských obřadech či při léčitelských úkonech. Kolonizace pomohla rozšíření užívání drog na všechny kontinenty. Během 18. a 19. století se koka, heroin a morfium začaly používat jako prostředky k potlačení bolesti, koka se také začala přidávat do různých mastí, cigaret a nápojů (Gootenberg, 2008, str. 47). Na konci 19. století došlo k poměrně velké změně v USA, kde kokain začal být spojován s afro-americkou menšinou. Ve veřejném prostoru se o něm začalo referovat jako o příčině zvýšené míry kriminality a prostituce, začal být vykreslován jako hrozba pro americkou společnost. Od roku 1914 byl Harrisonovým zákonem nově regulován obchod s drogami – producenti i pašeráci kokainu měli nově platit daně a kokain měl být k dostání jen na lékařský předpis. Mimo jiné schválení tohoto zákona znamenalo také převedení pravomocí týkajících se drog do rukou federální vlády (Boville, 2004, str. 35). V roce 1919, tedy o pouhých pět let později, byla Nejvyšším soudem závislost na kokainu označena za zločin, což znamenalo i konec dostání kokainu na lékařský předpis. Po druhé světové válce začaly USA ze závislosti svých občanů vinit andské státy spolu s Mexikem a začaly požadovat eradikaci koky a konfiskaci koky i kokainu ještě před tím, než se dostanou na americkou půdu. Současně se ve své zahraniční politice snažily o prohlášení kokainu za nezákonný i na mezinárodní úrovni. Tyto snahy vyvrcholily podpisem Jednotné úmluvy o omamných látkách, která byla na půdě OSN podepsána 73 státy, a ratifikací Úmluvy o psychotropních látkách v roce 1971. Po podpisu těchto dokumentů začalo mnoho dalších států ilegality kokainu i koky implementovat do svých vlastních zákonů (Ponce, 2016, str. 142).

Spojené státy vyhlásily pověstnou *War on drugs*, při které zemím, které koku produkovaly za určitých podmínek nabízely vojenskou asistenci a finance na programy alternativního rozvoje. Každá země, které je tenhle typ asistence poskytován musí být pravidelně ‚certifikována‘ americkým Kongresem, který posuzuje, zda stále splňuje potřebné podmínky. Zákon, který toto upravuje byl schválen v roce 1986 během prezidentského období Ronalda Reagana. Cílem této zákonné úpravy byla především pravidelná evaluace splnění cílů množství eradikovaných polí koky a tun zadržného kokainu. Certifikace může být opětovně obnovena, pokud země opět začnou cíle plnit. Pokud dojde k ‚decertifikaci‘ státu, mohou být aplikovány čtyři druhy postihu. Prvním z nich je ukončení zvýhodněných obchodních podmínek (zpravidla to znamená vyšší cla a

jiná omezení uvalena na určité produkty). Druhý typ postihu je zmražení investic a půjček amerických firem na území daného státu, třetí možností je pozastavení asistenčních programů USA (zejména financování programů alternativního rozvoje či logistické podpory andských vojenských a policejních jednotek). Poslední možností je potom omezení kapitálových trhů pro ‚decertifikované‘ státy (Ayling, 2005).

S první zmíněnou možností sankcionování souvisí vznik *Andean Trade Preference Act* (ATPA) v roce 1991. Jeho schválením bylo na dovoz určitých produktů z andských zemí zrušeno clo, což zapříčinilo markantní růst obchodu mezi USA a andskými zeměmi mezi lety 1990-2000. Andské státy se postupem času stávaly závislejšími na zvýhodněném přístupu k americkému trhu, např. Peru v tomto režimu vyváželo v roce 2006 55 % svých produktů. Tento krok předznamenal větší závislost (nejen) andských států na Spojených státech amerických a také vytvořil poměrně silný mechanismus vynucování jejich podmínek. Dojde-li k ‚decertifikaci‘ státu, neznamená to jen konec výhod obchodu s USA, ale i nižší míru mezinárodních investic na jeho území (Hesselroth, 2004).

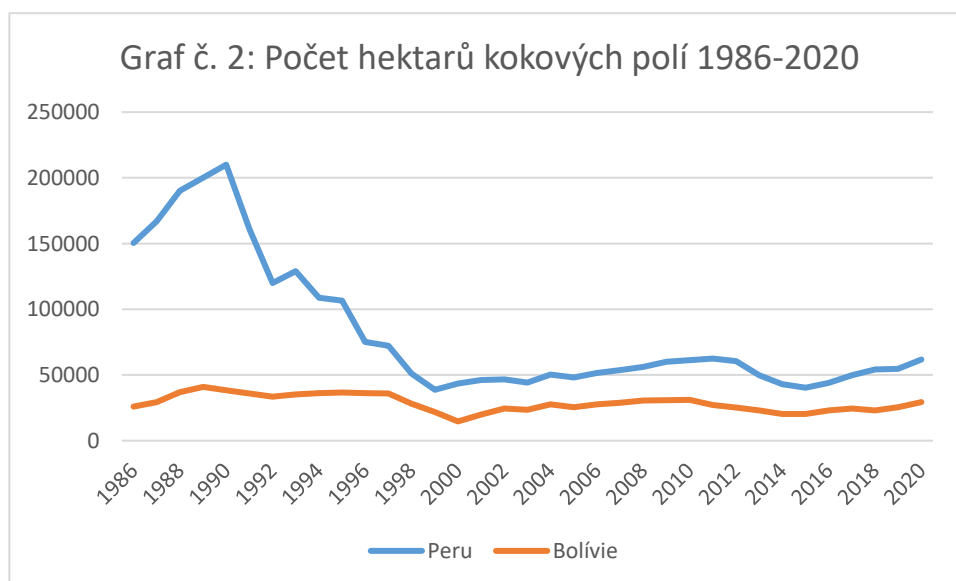
Z akceptace podmínek USA nutně vyplývá poměrně vysoká míra represe. Pokud se státy rozhodnou tyto podmínky nedodržet, má to ovšem také jisté benefity. Nižší míra represe může vést k nižší míře kriminality, k nižšímu výskytu porušování lidských práv i k nižší pravděpodobnosti společenských protestů. Další potenciální výhodou může být snížení počtu osob ve vězeňském systému, což je jev, který je poměrně žádoucí vzhledem k tomu, že např. v Peru bylo v roce 2006 52 z celkového počtu 68 věznic přetížených. Na druhou stranu ovšem ‚decertifikace‘ obvykle neznačí absolutní konec využití represivních politik ze strany vlády, spíše určité umírnění oproti stavu, kdy vláda plně spolupracovala s USA. Přestože se míry kooperace napříč latinsko-americkými zeměmi liší, jsou Spojené státy americké nejdůležitějším aktérem zodpovědným za represivní politiky, které latinsko-americké státy využívají (Ponce, 2016, str. 145). Vzhledem k vysokým výdajům, které z represivní politiky plynou musí státy Latinské Ameriky neustále kalkulovat, zda se jim represivní politika odměňuje financemi z USA vyplatí, či nikoli. Na stranu výdajů se v těchto případech staví náklady spojené s eradikací, soudními řízeními, možným pobytem občanů ve věznicích či ekonomickou ztrátou pro oblast, dojde-li k zničení úrody. Možnou cenou jsou také společenské protesty v tradičních kokových oblastech. Pro vytvoření funkční protidrogové politiky je klíčové bojovat proti drogovému obchodu a pašeráctví. Neméně důležité je ale vytvářet programy alternativního rozvoje pro farmáře a poskytovat

jim podporu, rozhodnou-li se koku přestat pěstovat. Je nutné mít předpřipravená řešení jejich možných ekonomických a sociálních problémů.

2 Koka v Peru a v Bolívii

Po tři dekády byla hlavním elementem americké protidrogové politiky v andské oblasti násilná eradikace koky. V Bolívii i v Peru je eradikace prováděna manuálně, pouze v Kolumbii je povolena i eradikace prostřednictvím leteckého postřiku. Spojené státy americké se tímto pokouší vyřešit situaci na své domácí půdě. Vychází z toho, že pokud nebude pěstována koka v Andách, nemůže se na americký trh dostat žádný kokain, což by znamenalo určitou výhru v protidrogovém boji, alespoň na úrovni této substance. Pro USA tato intervence znamená nemalé finanční náklady, v Andách ale eradikace přináší zničení lokálních hospodářství, kriminalizaci farmářů žijících často pod hranicí chudoby a také poměrně časté porušování lidských práv (Grisaffi, 2016).

Na grafu je názorně vidět vývoj počtu hektarů kokových polí na území Peru a Bolívie. Do roku 1990 bylo Peru na poli koky prvním producentem v pořadí, v 90. letech je pak vidět rychlý pokles, který lze připisovat několika faktorům. V 90. letech došlo k rozšíření *Fusarium oxysporum* na území horního toku řeky Huallagy (*Alto Huallaga Valle*), což bylo onemocnění, které zapříčinilo zničení cca 12 000 akrů koky. Dalším faktorem byl také pokles ceny koky v tomto období, kvůli kterému peruánští farmáři začali pěstovat jiné druhy plodin. Pokles výkupní ceny koky bývá připisován vzniku nových kokových polí v Kolumbii, která byla do 90. let závislá na produkci koky Bolívie a Peru. Posledním v řadě faktorů mohla být eradikace, nicméně je málo pravděpodobné, že by sama o sobě zapříčinila tak velkou změnu (Rojas, 2005). V Bolívii se oproti tomu počet kokových polí vyvíjí poměrně stabilně po celou zkoumanou dobu.

Zdroj: Vlastní graf zpracován dle dat UNODC

2.1 Základní informace – Peru

Peru v současné době patří druhé místo v oblasti kultivace koky, v roce 2020 byla dle dat UNODC pěstována na 61 800 hektarech, což je číslo, které od roku 2015 setrvale roste (UNODC, 2022). Jako zvyk původních obyvatel není tradiční užívání kokových listů v Peru kriminalizováno. Pro legální pěstování koky je ale potřeba zápis ve státním registru pěstitelů a následný prodej koky ENACO (*Empresa Nacional de la Coca*). ENACO je státní společnost, která byla založena v roce 1949. Její hlavní funkcí je výkup koky od farmářů, což má zamezit prodeji koky kartelům. Co je silně problematické je v tomto ohledu nízká výkupní cena – pokud se farmář rozhodne svou úrodu prodat ENACO, může počítat s mnohem nižším výnosem, než prodá-li ji kartelům či pašerákům. ENACO nad to narozdíl od kartelů nenakoupí veškerou koku, ale jen tu nejvyšší kvality, farmářům tak někdy nezbude nic jiného než svou koku prodat jinde. Někteří farmáři se také uchylují k dalšímu procesování koky a dále ji prodávají ve formě pasty, což pro ně znamená vyšší výtěžek (Reiser, 2011, str. 9).

Ačkoli dle trestního zákoníku není držení drog pro osobní užití postihnutelné, je odhadováno, že se 60 % zadržení za trestné činy drogového charakteru týká právě držení drog. Zadržení může trvat až 15 dní. Co se týká trestů v této oblasti, jsou poměrně vysoké – za prodej malého množství drog je možné vyměřit trest mezi jedním a osmi roky. Problémem Peru je dlouhodobě přeplněnost věznic – kriminální aktivita spojená s drogami je třetím nejvíce častým důvodem pro uvěznění. Proces stíhání a uvěznění diskriminuje určité skupiny (především chudé rolníky, původní obyvatelé či chudé mestizos). Často dochází k jejich zatčení a k uvěznění, aniž by absolvovali trestní řízení či měli možnost se odvolat nebo požádat o nižší trest. Tato skutečnost vychází ze článku 296 Trestního zákoníku z roku 1991, který se týká nelegálního pašeráctví drog. Pašeráctví je v peruánské legislativě ošetřeno od roku 1978, za trestné činy týkající se drog může obviněný dostat trest odnětí svobody mezi osmi až patnácti lety (Garrido, 2011).

Vanda Felbab-Brown (2006) ve svém výzkumu uvádí, že v Peru je 300 000 – 500 000 lidí přímo závislých na pěstování koky. Programy alternativního rozvoje nefungují především kvůli podfinancování, krátkodobému charakteru a špatnému managementu. Dalším problémem je, že finance, které do země proudily například z programu USAID byly využívány především na projekty infrastruktury či na formu

technické asistence. Většina peněz, která měla doputovat přímo k farmářům se ztratila v administrativě (Ponce, 2016, str. 129).

Současný stav poměrně silně podporuje rozdělení společnosti na centrum a periferii. Prezidentské volby takřka nemá šanci vyhrát kandidát, který by se ostře nevyjadřoval na podporu protidrogové války. Ve městech a regionech pěstitelů koky je ale naopak takový přístup nemyslitelný (Felbab-Brown, 2006).

Vezme-li se v potaz celosvětový narativ protidrogového boje a sekuritizace tématu, může se zdát, že pro andské státy musí být politiky v oblasti koky a kokainu klíčové. V Peru nicméně produkce koky není tématem, které by široká veřejnost aktivně řešila, jako palčivé problémy naopak vnímají spíše chudobu a nenaplnění základních lidských potřeb. Násilí spojené s drogovými kartely se neodehrává pouze v kokových regionech, ale i v hlavní městě Lima, přesto se ale protidrogová politika neumísťuje na prvních příčkách politických témat občanů Peru. Co je v protidrogovém boji v peruánském případě vnímáno jako silně problematické je propojení pašeráků a kartelů s politickou reprezentací, což názorně dokládá příklad Alberta Fujimoriho či Vladimira Montesina, který je zmíněn v následujících podkapitolách práce. Dalším problémem jsou slabé státní instituce (Reiser, 2011).

2.2 Základní informace – Bolívie

V Bolívii je koka obecně větším tématem než v Peru, jak již bylo zmíněno, je totiž vnímána jako součást bolivijské identity. V roce 2020 se v Bolívii nacházelo 29 400 hektarů kokových polí, což je o 7 400 hektarů více, než je na státní úrovni povoleno (UNODC, 2021).

V roce 2006 byl v prezidentských volbách zvolen Evo Morales, člen kokových odborů a zástupce politického hnutí MAS (Movimiento al Socialismo), který v Bolívii představil novou inovativní protidrogovou politiku. Farmářům umožnil pěstovat koku legálně, ovšem pouze v předem určeném množství – *cato* (jedná se o pole velké 1600 m²). Z 12 000 hektarů do té doby povolených pěstovat na celém území Bolívie počet zvedl na 20 000 hektarů (7 000 hektarů navíc v Chapare, 1 000 hektarů v oblasti Yungas). V roce 2017 byl pak počet hektarů zvýšen na 22 000 (Grisaffi, 2019). Hlavním cílem Moralese bylo ochránit komunity pěstitelů koky před násilnou eradikací a možným následným pádem do chudoby. Tento přístup snížil množství vyprodukované bolivijské koky, omezil

porušování lidských práv a svobod a umožnil farmářům diversifikovat své příjmy (Pearson & Grisaffi, 2014).

Za dodržení limitu jsou zodpovědné kokové odbory. Každý farmář musí být registrovaný a jeho ‚cato‘ musí být v evidenci UDESTRO, což je státní organizace hospodářského a sociálního rozvoje. Dojde-li k narušení limitu jednoho ‚cato‘, může místní organizace odboru koku zničit a zakázat farmáři její pěstování na dobu jednoho roku. Při opětovném porušení může být kultivace koky farmáři zakázána i doživotně. Farmáři toto omezení dodržují především proto, že ho vnímají jako své vlastní, roli hraje i místní odborová organizace, která v případě porušení zásady ‚cato‘ ztrácí vliv a postavení v rámci celostátní organizace. Je tedy v jejich zájmu, aby byla opatření dodržována (Farthing & Ledebur, 2015, str. 35).

UDESTRO je zodpovědné za dodržování omezení pěstování na jedno ‚cato‘, jejich tým pravidelně měří koková pole farmářů v Chapare, nicméně obvykle ještě předtím informují zástupce odborů na daném místě, kteří ještě před jejich příjezdem provedou kontrolu, takže obvykle nedochází ke konfliktům. UDESTRO je sice státní organizací, nicméně je navázáno i na kokové odbory. Existuje také ozbrojená jednotka Fuerza Surazo, která eradikuje koku v případech, kdy farmář odmítne spolupracovat, navzdory tomu ale nedochází k násilí v takové míře jako v dřívějších dobách (Grisaffi, 2016).

V současné době alternativní programy rozvoje nejsou podmíněny eradikací kokových polí a farmáři tak mohou za spolupráce s UDESTRO a lokálními či regionálními administrativami diversifikovat svou úrodu a stále si ponechat jistotu zisku v podobě koky. Znamená to také, že farmáři přestávají být na koce závislí a mají příjmy i z jiných plodin. Na druhou stranu se ale tyto projekty často nedají využít pro farmáře žijící dál od infrastruktury na izolovaných místech v džungli. V těchto oblastech je často složité kvůli terénu a typu půdy pěstovat jiné plodiny než koku, která také neplodí tolik, kolik v oblastech úrodnějších (Grisaffi, 2016).

Vláda klade důraz na rozdílnost koky a kokainu, koku neoznačují za drogu. V roce 2013 se Evu Moralesovi podařilo získat výjimku na povolení pěstování koky na tradičních územích Bolívie. Klíčovým je pro Bolívii koku dekriminalizovat a zlegalizovat produkty, které je z ní možné vyrábět, což je třeba mouka, čajové sáčky, šampony anebo pleťové krémy. Ačkoli za vlády Moralese bylo do továren na výrobu těchto produktů investováno,

stále není možné cokoli z koky vyvážet kvůli jejímu statutu z Úmluvy o omamných látkách z roku 1961. Podle studie EU na domácí spotřebu potřebuje Bolívie 14 000 hektarů koky, což je o osm tisíc méně, než Bolívie pěstovala v roce 2020. Velká část koky, která se nespotřebuje v Bolívii je pak v džungli přeměněna na kokainovou pastu a transportována dál na americký či evropský trh (Grisaffi, 2016).

Ačkoli je v posledních letech produkce koky nižší, obchod s kokainem se v Bolívii rozšířil. Jedním z důvodů je vyšší míra sofistikovanosti procesů výroby kokainu, kdy jsou pašeráci z nižšího množství kokových listů schopni získat více kokainu. Dalším důvodem je transitní cesta, která vede skrze Bolívii pro peruánskou kokainovou pastu, která je levnější než bolivijská (Farthing & Kohl, 2014, str. 139).

3 Oblasti kultivace koky a postavení odborů

Co je poměrně důležitým rozdílem v oblastech, kde je koka pěstována je jejich vzdálenost od centra. V Bolívii je koka pěstována poblíž větších měst a je k dostání téměř v každém menším obchodě na ulicích. Není konzumována pouze farmáři, ale i městskou střední třídou. Oproti tomu v Peru jsou oblasti kokové produkce daleko od měst, zpravidla v těžko dostupných oblastech džungle. Na rozdíl od Bolívie není možné kokové listy zakoupit ve městech a jejich konzumace jinou sociální skupinou než farmáři či obyvateli venkova není častá (Gootenberg, 2018).

V Peru se v roce 2017 nacházelo 49 900 hektarů kokových polí, 75 % z nich se nachází ve třech oblastech: VRAEM (Valle de los Ríos Apurímac, Ene y Mantaro) – údolí řek Apurímac, Ene a Mantaro, La Convención y Lares a v Inambari-Tambopata. VRAEM reprezentuje zhruba polovinu celkového počtu, zároveň vyprodukuje 67 % z celkového množství kokových listů díky úrodné půdě. Velká část oblasti VRAEM a celá oblast La Convención y Lares se nachází v regionu Cuzco. Dříve byla poměrně velkým producentem koky také oblast údolí horního toku řeky Huallagy (Alto Huallaga Valle), nicméně ta po velkých eradikačních úsilích v roce 2017 tvořila pouze 3 % kokových polí na celkovém území Peru (UNODC, 2018). Pokles počtu hektarů kokových polí v oblastí horního toku řeky Huallagy také znamenal jejich nárůst právě ve VRAEM.

Poměrně důležité je zmínit, že každá peruánská koková oblast má rozličné zájmy a agendu. Například v Cuzcu je kultivace koky částečně povolena a region nikdy neakceptoval vládní narativ, že by koka měla být kompletně eradikována. Na jistou dobu byla koka v oblasti plně legalizována, nicméně po protestech, kdy USA poukázaly na to, že se jedná o krok v rozporu s mezinárodními úmluvami i právem, bylo rozhodnutí vzato zpět. Oblasti, kde je koka pěstována spolu příliš nekooperují, naopak se vůči sobě chovají spíše nepřátelsky. Do jisté míry je tento antagonismus možné vysvětlit tím, že ukončení kultivace koky v jiných oblastech by bylo v jejich ekonomickém zájmu, poněvadž by téměř jistě vedlo ke zvýšení ceny jimi pěstované koky (Felbab-Brown, 2006).

Co nicméně spojuje tyto oblasti je jejich boj proti eradikaci. Jak uvedli Álvaro Pastor a Maritza Paredes (2021), ne všude eradikace probíhá stejným tempem. Při srovnání dat eradikovaných polí od roku 2002 do roku 2019 bylo ve VRAEM eradikováno 18 500 hektarů, v oblasti horního toku řeky Huallaga a údolí Monzón to bylo 10 000 hektarů, v dalších oblastech pak podstatně méně. Navzdory tomu, že je VRAEM v počtu

eradikovaných hektarů první, je nutné vzít v potaz, že se počet hektarů v této oblasti vždy pohyboval na horní hranici a v roce 2017 činil 21 646 hektarů, na škále 17 let se tedy v počtu eradikovaných polí jedná o téměř zanedbatelný počet.

V jižní části VRAEM žijí především lidé, kteří se do oblasti přestěhovali z chudobou postižených středních vrchovin, většina z nich mluví jazykem Quechua. Zhruba 40 % z nich žije v chudobě, bez přístupu k elektřině nebo k pitné vodě, což je dvakrát vyšší číslo než státní průměr, nicméně životní podmínky se v oblasti liší i na úrovni čtvrtí v rámci stejné provincie (INEI, 2018). Tato skutečnost je typická pro oblasti, kde jsou pěstovány nelegální látky. Většina farmářů v Chapare v Bolívii žije také pod hranicí chudoby, kvalita života v regionu je velmi nízká – farmáři v domech podobně jako ve VRAEM často nemají přístup k elektřině nebo k pitné vodě (Grisaffi, 2016).

V Bolívii je koka nejvíce pěstována v oblastech Chapare a Yungas. V oblasti Yungas je pěstováno zhruba 66 % bolivijské koky, v oblasti Chapare pak zhruba 33 %. Obě oblasti mají rozdílnou historii i kulturu s ohledem na koku. V oblasti Yungas tradice pěstování koky sahá 1000 let hluboko, byla pěstována původními obyvateli hovořícími ajmarsky. Koka z této oblasti byla určena pro krále Inků, později pak produkce proudila do dolů v Potosí. Listy koky z této oblasti jsou menší, zelenější a údajně i chutnější. Listy z oblasti Yungas jsou zpravidla využity pro potřeby domácího obyvatelstva, listy z Chapare pak míří na mezinárodní trh ve formě kokainu (Leons & Sanabria, 1997).

V oblasti Chapare se koka začala pěstovat až v 50. letech minulého století a zpravidla nebyla využívána pro konzumaci původních obyvatel v Bolívii, ale byla přeprodána dál drogovým překupníkům. Chapare se nachází východně od And, rozlohou pokrývá zhruba šest milionů akrů tropických lesů. Je to oblast s vysokými teplotami, nízkým převýšením a vysokým počtem srážek, pro koku tedy ideální prostředí. Přesun obyvatel do této oblasti začal v 50. letech 20. století, původní farmářské rodiny pěstovaly nejen koku, ale i spoustu dalších plodin. Na úrovni vesnic byly založeny tzv. *sindicatos*, odborové organizace, které vzhledem k nepřítomnosti státu nahradily jeho funkce (Grisaffi, 2016). Vyšší míra migrace do regionu začala v 80. letech, kdy se zvýšila poptávka po kokainu v USA a v Evropě, a kokainová pasta se dostala na první místo v exportu Bolívie. Pro Chapare toto znamenalo počátek ekonomického rozvoje. V polovině 80. let už kokový průmysl tvořil 20 % celkového počtu pracovních míst a generoval okolo 600 milionů dolarů ročně, což bylo více než všechny ostatní produkty exportu (Do Alto, 2008).

V současné době existuje 6 federací pěstitelů koky, které tvoří 1 000 místních organizací reprezentujících cca 45 000 rodin v oblasti Chapare (Grisaffi, 2016). Z předešlého odstavce je patrné, že bolivijské odborové organizace mají poměrně dlouhou historickou tradici, hrály roli i na začátku eradikačních snah v druhé polovině 80. let, kdy s bolivijskou vládou vyjednaly podmínky jako byly třeba kompenzace farmářům za eradikovanou koku. Dodnes jsou zodpovědné za výběr daní, řešení sporů, nastavení cen jízdného, a právě za kontrolu pěstování koky (Grisaffi, 2019, str. 152-162). Oproti tomu peruánské organizace sdružující pěstitele koky byly oslabeny během 80. a 90. let při vládních bojích se Světlou stezkou, tato fragmentace trvá dodnes (Yashar, 2005). Ke konci roku 2019 se v oblasti VRAEM stále vyskytovalo 300 až 400 členů povstaleckých skupin, kteří bránili hlavní trasy drogového obchodu a útočili na státní jednotky (Machacuay & Atilano, 2019). Z toho je patrné, že Peru stále plně nekontroluje všechny oblasti, kde je koka pěstována, což do vysoké míry limituje i činnost jakýchkoli celostátních organizací.

Největší organizace sdružující pěstitele koky v Peru je CONPACCP, nicméně ani tato organizace neoperuje ve všech oblastech, kde je koka pěstována. Moc a relevance CONPACCP je limitována její vzdáleností od Limy a roztříštěností regionů, nemá tedy příliš velký vliv (Felbab-Brown, 2006). Jak již bylo zmíněno, i farmáři v Peru musí dle zákona mít potřebné povolení a certifikaci. Dle dat z agrárního sčítání v roce 2012 je ale zřejmé, že polovina farmářů v jižní části VRAEM, 40 % farmářů ze severní části VRAEM a 60 % farmářů z oblasti horního toku řeky Huallagy (*Alto Huallaga Valle*) takovou certifikaci nedisponují a ani nejsou v procesu jejího získání. Oproti tomu v oblasti Convención oprávnění chybí jen 18 % farmářů (Mendoza & Leyva, 2017, str. 154). Takle data jsou v přímém kontrastu se současnou situací v Bolívii, kde téměř 100 % farmářů platné oprávnění má a koku pěstuje legálně (Lerch, 2014, str. 150).

4 Historický vývoj opatření

4.1 80. léta

Nově demokratické Peru počátku 80. let byl nepříliš stabilní stát se slabými institucemi. Existovaly oblasti, především v peruánské džungli, kam státní vliv nedosahoval a kde stát ani neměl své jednotky a úřady. Toto bylo jedním z důvodů, proč na počátku 80. let došlo ke zvýšení počtu farmářů kultivujících koku, a tedy i ke zvýšení počtu hektarů kokových polí (Cotler, 1999). Důležitou událostí v tomto období byl také vznik Světlé stezky (Sendero Luminoso) a Revolučního hnutí Tupaca Amaru (Movimiento Revolucionario Tupac Amaru). Tyto skupiny často spolupracovaly s farmáři, kterým výměnou za jídlo či peníze poskytovaly zbraně a ochranu před státními jednotkami. Postupem času se Světlá stezka i Revoluční hnutí staly zprostředkovateli obchodu mezi farmáři a drogovými překupníky. Během zhoršující se ekonomické krize na konci osmdesátých let se koka stávala stále rozšířenější plodinou, protože jako jedna z mála znamenala pro farmáře takřka jistý zisk, ač jakkoli nízký. Rozšíření kokových polí vedlo ke zvýšení vlivu Světlé stezky a Revolučního hnutí, které začaly postupně v kokových regionech nahrazovat roli státu (Parra y Guerra, 2014). Peruánská vláda na vznik a vliv těchto dvou organizací odpověděla už v roce 1981 ustavením CORAH (*Proyecto Especial de Control y Reducción del Cultivo de la Coca en el Alto Huallaga*), UMOPAR (*Unidad Móvil Policial para Areas Rurales*) a následně v roce 1982 PEAH (*Proyecto especial de Alto Huallaga*). CORAH byla první iniciativa pro eradikaci koky v oblasti Alto Huallaga, UMOPAR pak znamenal vznik mobilních policejních jednotek, které mohly být vyslány do kokových oblastí. PEAH byl projekt, který byl z velké části financován Spojenými státy americkými a měl za cíl nahradit kultivaci koky jinými rostlinami (Ponce, 2016, str. 132).

Boj s drogami v Peru začal být v 80. letech úzce spjatý s bojem proti Světlé stezce a Revolučnímu hnutí Tupaca Amaru, kterým byla odůvodněna častá vyhlášení nouzových stavů v regionech, kde byla koka pěstována. Tento vývoj znamenal sekuritizaci tématu kokových polí a spojování farmářů s členy těchto povstaleckých organizací, často je v tomto kontextu skloňován narkoterorismus. Vládní intervence v těchto oblastech často provázelo násilí a porušování lidských práv (Cotler, 1999).

V roce 1986 Spojené státy americké dokončily metodu ‚certifikace‘ a navrhovaly ustavení nadnárodní vojenské jednotky, která by měla za cíl eradikaci koky v Latinské Americe a narušování operace drogových překupníků. Peru na tento návrh nepřistoupilo,

vláda se totiž obávala společenských nepokojů způsobených přítomností cizích vojenských sil (Cotler, 1999). USA reagovaly zahájením činnosti Andské iniciativy (Iniciativa Andina), což byl projekt, který andským státům poskytl vojenskou asistenci k posílení represe. V 80. letech byl pro peruánskou vládu nicméně důležitější boj s povstaleckými skupinami než eradikace koky (Ponce, 2016).

Vyšší míra eradikace v Bolívii začala až v roce 1988. Pod tlakem Spojených států amerických byla nucena schválit zákon č. 1008, dle kterého mohlo být v Bolívii pěstováno maximálně 12 000 hektarů koky, a to pouze v ‚tradičních zónách‘, kam spadala především oblast Yungas. V jiných oblastech, včetně Chapare, kde už byla touto dobou koka rozšířena, byla tímto zákonem koka zakázána a podléhala eradikaci (Grisaffi, 2016).

V polovině 80. let USA začala tedy eradikační kampaň v Chapare. Je nutné zmínit, že eradikace zdaleka nedosahovala takových rozměrů jako třeba v Kolumbii či v Peru. Na začátku započal prezident Jamie Paz Zamora dialog s kokovými odbory a vyplácel kompenzace v hodnotě 2000 dolarů za hektar farmářům postiženým eradikací. Tento vývoj byl pravděpodobně do vysoké míry způsoben silným postavením kokových odborů (Hylton & Thomson, 2007).

V roce 1988 došlo v Bolívii ve Villa Tunari k masakru, kde bylo státními jednotkami zabito 12 farmářů (Pellegrini Calderón, 2016, str. 108). Na sjezdu kokové federace v témže roce kontrolu nad největší federací v Chapare – Federation Tropico převzal Evo Morales. Došlo tak k větší radikalizaci, odbory začaly protestovat proti vládní politice – farmáři například blokovali silnice, podnikali dlouhé pochody do La Paz a také ustavili ozbrojené jednotky, které měly bránit koková pole. Vláda odpověděla zatčením vůdčích osob hnutí a obvinila je z terorismu a z ozbrojeného povstání, zároveň odbory prohlásila za nelegální (Grisaffi, 2019, str. 42).

4.2 90. léta

V USA byl v roce 1991 schválen ATPA (Andský zákon o podpoře obchodu), který na určité zboží z andských států zrušil dovozní clo s cílem podpory produkce alternativních plodin, kterými měli farmáři nahradit koku (Youngers, 1992). Zároveň USA začaly klást vyšší důraz na eradikaci a na prioritu protidrogového boje.

Prezidentské volby v Peru hned na počátku 90. let vyhrál Alberto Fujimori. Přebíral stát v poměrně katastrofálním stavu. Na konci osmdesátých let se Peru potýkalo s

pašeráctvím drog, se slabou demokracií, politickým násilím a poměrně flagrantním porušováním lidských práv, ke kterému docházelo často. Zhruba polovina území Peru a polovina populace žila v nouzovém stavu, ve kterém de facto vládla armáda – byly poměrně časté masakry, zmizení občanů, kteří protestovali, i násilí jak ze strany armády, tak rebelů, a to především na farmářské populaci. V tomto období mělo Peru na celosvětové produkci kokových listů 60 % podíl – oproti polovině 70. let, kdy na území bylo odhadem 18 000 hektarů koky, se její množství vyšplhalo na 200 000 hektarů v roce 1985 (Rojas, 2005).

Na počátku dekády byla Světlá stezka poměrně silným protivníkem. V tomto období čítala povstalecká skupina 25 000 členů a kontrolovala cca ¼ všech peruánských obcí, pro Peru byl tedy mnohem větší prioritou stále boj proti ní. V roce 1992 byl zajat Abimael Guzmán, hlava Světlé stezky, což spolu se zajetím dalších důležitých postav skupiny vedlo postupně k její desintegraci. Většina jejích zbývajících členů se stáhla do údolí horního toku řeky Huallagy (Alto Huallaga Valle). V roce 2000 byl počet členů Světlé stezky odhadován na 100-200 osob, což představuje poměrně markantní snížení oproti počátku 90. let. Konec konfliktu se Světlou stezkou také znamenal zlepšení ekonomické situace v Peru. Koordinace drogové politika měla být nově sdružena pod jednou organizací – Komisí pro protidrogový boj (Comisión de Lucha Contra las Drogas) (Ponce, 2016).

Zaměření peruánské vlády na boj se Světlou stezkou zhoršilo vztahy s americkou administrativou, která se domnívala, že Peru málo úsilí věnuje eradikaci. Ve snaze uklidnit amerického partnera byl vytvořen Autonomní úřad pro alternativní rozvoj (*Autoridad Autónoma para el Desarrollo Alternativo (AADA)*), který se měl soustředit na programy alternativního rozvoje, tedy nahrazení koky jinými plodinami (Cotler, 1999). Fujimori také představil svou novou doktrínu, která spočívala v pokusu o začlenění farmářů do formální ekonomiky přidělením půdy do jejich vlastnictví, což mělo představovat motivaci k pěstování tradičních plodin. Pěstitele koky zároveň uznal jako partnery k dialogu (Youngers, 1992).

Na počátku 90. let byl na místo ředitele rozvědky dosazen Vladimír Montesinos, který se postupně stal klíčovou postavou peruánského drogového obchodu. Vladimír Montesinos byl de facto autorem Fujimoriho protidrogové politiky. Byl to člověk s vazbami na CIA, kterou dosazoval na místa, odkud zařídil odsun jednotek DEA (Úřad pro potírání drog). Jejich kooperace spočívala v programu Dinin, který byl ustaven v září 1991. V listopadu

1991 Fujimori formálně zahrnul armádní jednotky do protidrogového boje. Ve většině oblastech už byla armáda přítomná, ale pouze za účelem boje proti Světlé stezce, do listopadu 1991 měli rozkaz bojovat pouze s nimi, Fujimoriho rozhodnutí toto změnilo (Rojas, 2005).

Co Peru snižovalo míru důvěryhodnosti na mezinárodní scéně byla obecně známá vysoká míra korupce v kokových oblastech, a to na úrovni policie, soudů i armády. Poměrně častým jevem byly úplatky ze strany pašeráků a drogových kartelů. V roce 1992 Fujimori provedl puč proti své vlastní vládě a začal vládnout spolu s armádou, což na důvěryhodnosti příliš nepřidalo. Typické pro toto období bylo flagrantní porušování lidských práv, což vedlo k přerušení veškerého financování z ostatních zemí, kromě humanitární pomoci a financí na boj proti drogám ze strany Spojených států amerických (Rojas, 2005).

V druhém volebním období Fujimoriho, který byl znovuzvolen v roce 1995 došlo opět k navýšení podpory, prezident Clinton znovu udělal z protidrogového boje prioritu. Po podpisu nové dohody s USA v srpnu 1996 opět začíná násilná eradikace. V dohodě nejsou zmíněna lidská práva, která ještě v předešlé dohodě hrála roli (Rojas, 2005). V druhé polovině 90. let začíná být jasnější míra zkorumpovanosti Fujimoriho režimu. V květnu 1996 v letadle, které Fujimori využíval jako prezidentský speciál bylo nalezeno 170 kg kokainu. Vladimiro Montesinos byl obviněn ze spolupráce s kartely. Fujimori následně v roce 2000 po zfalšovaných volbách a částečně i kvůli Montesinovým skandálům rezignoval. Vyšlo najevo, že Montesinos sám byl aktivní v pašeráctví drog, a to za asistence vysokých vládních činitelů peruánské vlády. Existují důkazy o tom, že obchodoval i s FARC (Revoluční ozbrojené síly Kolumbie) (Reiser, 2011).

V Bolívii i za vlády Gonzala Sancheze de Lozada vše pokračovalo v podobném duchu jako v 80. letech, tj. eradikace sice probíhaly, nicméně vždy po dialogu s kokovými odbory a farmářům byla vždy vyplacena kompenzace (Hylton & Thomson, 2007). Až v roce 1997, kdy se na prezidentské křeslo dostal Hugo Banzer došlo ke znatelným změnám. Banzer uvedl tzv. Dignity Plan, který měl za cíl zničit veškerou koku v Chapare do roku 2002. K eradikaci docházelo bez jakýchkoli kompenzací, a to za pomoci bezpečnostních sil placených a vycvičených USA (Ramírez & Youngers, 2011). Eradikace v tomto případě v Chapare vedla k významnému poklesu hektarů kokových polí, nicméně zároveň také vedla ke zvýšené produkci v oblasti Yungas a též v Kolumbii. Eradikace také znamenala zničení

hlavního zdroje příjmů farmářů v regionu, což vedlo k vyšší míře podvýživy (dospělých i dětí) v období od roku 1997-2003. Ve stejném časovém intervalu bylo během eradikačních úsilí zabito 35 farmářů a 587 bylo vážně zraněno. Vojáci, kteří měli za úkol koku eradikovat byli často obviňováni ze znásilnění, krádeží i mučení. V tomto období bylo na 700 vůdčích postav kokových odborů zadrženo bez jakéhokoli obvinění často i bez jakýchkoli důkazů (Grisaffi, 2016).

V rámci Dignity Plan Spojené státy americké prostřednictvím USAID (Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj) vyčlenily miliony dolarů na pomoc oblasti v alternativních programech rozvoje, nicméně většina z těchto iniciativ nebyla úspěšná. Většina plodin totiž vyžaduje poměrně velkou míru investic a začne generovat zisk až po několika letech (např. káva). Jakákoli asistence byla podmíněna eradikací veškeré farmářovy koky, což pro ně znamenalo nulový příjem do té doby, než substituovaná plodina dostatečně vyrostle. Dalším problémem byla malá poptávka po těchto plodinách. Farmáři se často nacházeli v lokalitách se špatnou infrastrukturou a na lokálních trzích nevydělali ani dostatek peněz na to, aby se jim pokryly náklady na cestu a práci (Lupu, 2004). USAID také vůbec nespolupracovala s kokovými odbory či vedením municipalit, namísto toho vytvořila asociace, které sdružovaly farmáře, kteří se pěstování koky vzdali, což často vedlo ke konfliktům mezi zástupci kokových odborů a těchto nových asociací. Kokové odbory nakonec odmítly s USAID v Chapare v roce 2008 nadále spolupracovat (Farthing & Kohl, 2014, str. 128).

Pěstitelé koky v Bolívii založili v tomto období politickou stranu MAS (Movimiento al Socialismo), jejímž cílem bylo začít řešit problémy kokových oblastí na státní úrovni. V roce 1997 po komunálních volbách MAS kontrolovalo většinu municipalit v oblasti Chapare (Grisaffi, 2016).

4.3 Začátek nového tisíciletí

V roce 2001 ve volbách v Peru vyhrál Alejandro Toledo a stal se prezidentem. O rok později americký Kongres schválil rozšíření Andského zákona o podpoře obchodu (*Andean Trade Preference Extension Act (ATPEA)*), které s konečnou platností zavedlo podmínku ‚certifikace‘ pro zisk jakýchkoli obchodních výhod, zároveň rozšířilo objem produktů, které bylo za těchto podmínek možné exportovat. Během prvního desetiletí 20. století tak USA zůstávaly hlavní zemí, kam mířil peruánský export. V roce 2009 vstoupila v účinnost Dohoda o volném obchodu mezi USA a Peru (*United States-Peru Free Trade*

Agreement), která zaručila stálý volný přístup peruánských produktů na americký trh. Vytvořila tak i velký prostor pro investice, protože na rozdíl od ATPA i ATPEA nepodléhala procesu ‚certifikace‘ Kongresem. V tomto období Peru ve věci eradikace nečelilo příliš velké politické zodpovědnosti – Světlá stezka se stáhla pouze do jedné oblasti, nehrozily tedy boje s touto organizací, zároveň peruánská ekonomika procházela obdobím růstu, takže nehrozily velké společenské protesty. Byly vyvinuty programy alternativního rozvoje, nicméně je nutné podotknout, že na ně bylo alokováno mnohem méně peněz než na represivní politiky (Ponce, 2016).

V roce 2002 Peru podepsalo dohodu s USA, jejímž hlavním cílem byla naprostá eradikace nelegálně pěstované koky na území Peru v příštích pěti letech – USA Peru nabídly 300 milionů dolarů na programy alternativního rozvoje, pokud země dodrží plánované cíle a ustaví policejní kontrolu v oblastech, kde je koka pěstována. Při eradikaci měli farmáři možnost podepsat souhlas s eradikací, z čehož jim plynuly určité výhody v podobě finanční kompenzace či účasti v programech alternativního rozvoje, nicméně k eradikaci koky mělo dojít bez ohledu na souhlas pěstitele. Většina farmářů právě proto tento program odmítla, protože v něm viděla jen další klam vlády. Dalším problémem nového programu byl i konec nouzových půjček a příspěvků na reforestaci, což byly na předešlém programu nejvíce atraktivní body, což potvrdila peruánská vláda i farmáři. Objevily se tam také programy na rozvoj infrastruktury, které měly zaujmout starosty. V oblastech, kterých se dohoda týkala probíhaly od roku 2000 poměrně rozsáhlé protesty. Peruánská vláda v těchto oblastech posílila vojenskou přítomnost, jako záminku k tomuto kroku použila hrozbu znovuoživení činnosti Světlé stezky, která ale reálně v tomto období již nepředstavovala žádné ohrožení. Vojenská přítomnost nicméně poměrně efektivně ukončila protesty v těchto oblastech, a to především ve VRAEM, kde byly největší (Rojas, 2005).

V roce 2003 jako důsledek nesouhlasu s novým programem a opatřeními došlo na území Peru k rozsáhlým protestům a bylo nově založeno CONPACCP (*Confederación Nacional de Productores de las Cuencas Cocaleras*). Toledo vůči protestujícím zachoval tvrdý postoj a v únoru 2004 rozhodl o zadržení a obvinění Nelsona Palomina (vedoucí postava CONPACCP a hlava VRAEM Federace farmářů), který byl nakonec odsouzen k deseti letům za napomáhání terorismu (Rojas, 2005).

V Bolívii je největší změnou nástup Eva Moralese do prezidentského úřadu v roce 2006, ve kterém zůstal až do roku 2019. Jak již bylo v práci zmíněno, představil novou protidrogovou politiku sestávající především ze sociální kontroly. Velkou roli v tomto modelu hrají kokové odbory, na jejichž bedrech stojí většina odpovědnosti. Na konci prvního desetiletí bolivijská vláda ukončila kooperaci se Spojenými státy americkými. V roce 2008 Bolívie vykazala jednotky DEA (Úřad pro potírání drog). Všechny operace a projekty USA na bolivijském území pak skončily v roce 2013 (Achtenberg & Currents, 2013). Navzdory reformám v oblasti pěstování koky se vláda stále staví nekompromisně k ostatním drogám. Pokračuje v zabavování objeveného kokainu a v ničení laboratoří na výrobu kokainu v džungli. Místní odborové organizace mají pod kontrolou farmáře a v případě, že zjistí, že někdo z jejich vesnice produkuje také kokainovou pastu, dochází k odejmutí jeho práv koku pěstovat. Odbory jsou tedy také zapojené do protidrogového boje. Ačkoli je bolivijská politika v tomto ohledu stále prohibicionistická a kromě pěstování koky v ostatních oblastech respektuje mezinárodní úmluvy, byla v roce 2008 umístěna USA na černou listinu států, které nekooperují v boji proti drogám (Pearson & Grisaffi, 2014).

5 Konečné zhodnocení politik Peru a Bolívie

Závěrečná kapitola poslouží ke konečnému zhodnocení politik Peru a Bolívie tak, jak byly popsány na předešlých stranách práce.

Dle statistik UNODC (2022) počet hektarů kokových polí v Peru setrvale roste od roku 2015, ze 40 300 hektarů v témže roce se dostalo na 61 800 hektarů v roce 2020. Případ Bolívie je podobný, v roce 2015 se na jejím území nacházelo 20 200 hektarů koky, rok 2020 uzavírala s 29 400 hektary. V předešlých letech je možné nárůst zdůvodnit pandemií COVID-19, která ochromila státní jednotky. V Bolívii je minimálně nárůst od roku 2019 (z 25 500 hektarů na 29 400) možné připsat ukončení prezidentství Eva Moralese a následné nestabilitě režimu ‚sociální kontroly‘. Ať už jsou ale vysvětlení nárůstu jakákoli, je zřejmé, že se zde ani jedna z politik markantně neliší, ač tedy v Bolívii násilná eradikace neprobíhá, vykazuje rámcově stejné výsledky jako Peru, kde je tomu naopak.

Z hlediska kokových oblastí jsou rozdíly větší. V Bolívii se jedná primárně o dvě oblasti, Yungas, kde byla koka tradičně pěstována, a Chapare, kde kultivace začala v 50. letech 20. století. V obou oblastech jsou přítomny organizace kokových farmářů, a téměř všichni bolivijské pěstitele koky pěstují legálně, pod dohledem kokových odborů. Kokové odbory jsou navázány na vysokou politiku, Evo Morales, který zastával prezidentskou funkci od roku 2006 do roku 2019 byl jedním z ‚cocaleros‘ a před svým nástupem do funkce zastupoval jednu z největších kokových federací. Oproti tomu v Peru existuje nespočet menších oblastí, které spolu příliš nespolupracují. CONPACCP, organizace, která by měla sdružovat farmáře pěstující koku nepůsobí celostátně a ve všech oblastech, není jako v Bolívii navázána na nejvyšší patra politiky a nemá tedy tak velký vliv na politické dění v zemi. Je důležité také zmínit oblast VRAEM, kterou peruánská vláda plně nekontroluje a kde je produkováno největší množství koky z celé země. Oproti Bolívii, kde byla původně nelegální pole v oblasti Chapare začleněna do legální ekonomiky je většina kokových polí ve VRAEM nelegálních.

Vývoj organizací sdružujících pěstitele koky byl v Peru ovlivněn konfliktem vlády s povstaleckými skupinami jako byla Světlá stezka nebo Revoluční hnutí Tupaca Amaru. Farmáři s těmito skupinami často spolupracovali, nejen kvůli jimi nabízené ochraně, ale i kvůli nepřítomnosti státních institucí v oblastech. Došlo tak k vytvoření obrazu farmářů, coby členů či osob s napojením na povstalecké skupiny a tudíž někoho, proti komu je třeba

bojovat. Protože ve většině kokových oblastech v Peru byl kvůli Světlé stezce vyhlášen nouzový stav, podléhaly tyto regiony kontrole armády, která se velmi často dopouštěla porušování lidských práv. To vedlo ke snížení důvěry farmářů ke státním institucím, a tedy i k odborovým organizacím jako je CONPACCP, která se státem spolupracuje. V Bolívii při osidlování Chapare vznikly místní organizace na úrovni vesnic, které také suplovaly funkci státu. Tato funkce jim ale do jisté míry zůstala dodnes, protože nebyly postaveny mimo zákon, ale do státu inkorporovány.

Odlišnosti v historickém vývoji nastaly již v 80. letech a byly dány právě rozdílným postavením kokových odborů. Když v Peru probíhaly pod vedením Spojených států amerických násilné eradikace, probíhaly v Bolívii jednání mezi vládou a kokovými odbory a za jakékoli eradikované pole byly farmářům vyplácené náhrady. V 90. letech je z hlediska protidrogové politiky patrný podobný vývoj, rozkol nastane až s nástupem MAS v Bolívii a se zvolením Eva Moralese do prezidentského úřadu. Od tohoto období se v Bolívii rozvíjí systém tzv. sociální kontroly, zatímco Peru pokračuje cestou represivní politiky.

Podle Grisaffiho et al. (2021) bolivijský model funguje především proto, že s farmáři jedná jako s občany, nikoli jako se zločinci. V Chapare se za posledních 15 let podařilo vybudovat stabilní a diversifikovanou ekonomiku, v oblasti dochází méně často k porušování lidských práv a došlo i ke zlepšení životních podmínek. Úspěch má režim ‚sociální kontroly‘ především proto, že se zaměřuje i na příčiny kultivace koky v těchto oblastech, jako je nepřítomnost státu, chudoba a sociální vyloučení. Proto se může výhledově jednat o udržitelnější model protidrogové politiky, než je represivní model v Peru.

Na základě zmíněných rozdílů by pravděpodobně nebylo jednoduché podobnou politiku uplatnit v Peru, a to především proto, že tamní odborové organizace zdaleka nemají takové postavení jako jejich protějšky v Bolívii. Je také patrné, že udržitelnost modelu ‚sociální kontroly‘ do vysoké míry závisí na vůli prezidenta a vlády států v této politice pokračovat, tzn. muselo by se jednat o projekt, na kterém by panovala hluboká společenská shoda. Dalším problematickým bod by představovala nedůvěra farmářů vůči peruánskému státu. Pro adaptaci bolivijského modelu by tedy bylo třeba poměrně zásadních změn nejen na poli peruánské politiky, ale i společnosti.

Závěr

Hlavním tématem bakalářské práce je komparativní analýza pokusů o regulaci pěstování koky ve dvou státech, které jsou celosvětově mezi třemi největšími producenty kokainu, a to v Peru a v Bolívii. V práci jsem se zaměřila na tři oblasti, ze kterých pramení velké rozdíly v protidrogových politikách těchto dvou států. První z nich jsou specifika regionů, ve kterých je ve větší míře koka pěstována, druhou oblastí je pak postavení organizací sdružujících pěstitele koky v Peru a v Bolívii. Poslední oblastí je historický vývoj protidrogových opatření a význam koky v obou státech. Analýzou těchto tří oblastí spolu se současným stavem protidrogových politik v obou státech jsem došla k tomu, že jsou politiky Peru a Bolívie rozdílné jak ve svém historickém vývoji, v typu regionů, ve kterých je koka kultivována, i v postavení kokových odborů, což vnímám jako klíčové oblasti.

Na otázku efektivity opatření lze pohlížet různě. Vezmeme-li v potaz statistiky UNODC o počtech kokových polí a jejich meziročních změnách, lze konstatovat, že ani jedna z politik v tomto ohledu nemá navrch. Jak v Bolívii, tak v Peru v posledních pěti letech počty kokových polí rostly, nelze tedy ani jeden z modelů označit za efektivnější. Pokud se ale zaměříme na rozvoj komunit a diverzifikaci příjmů farmářů, vede v tomto ohledu Bolívie. Se systémem ‚sociální kontroly‘ posiluje roli komunit v rámci vesnic, zároveň nabízí farmářům programy alternativního rozvoje, které nejsou podmíněné eradikací jejich kokových polí, což jim umožňuje ukončit svou závislost na pěstování koky a zaměřit se i na jiné plodiny. Domnívám se tedy, že bolivijský model lze v tomto kontextu označit za efektivnější.

Co se týká možné adaptace bolivijského modelu na situaci v Peru, domnívám se, že by se jednalo o velmi náročný a dlouhodobý projekt, který by vyžadoval nasazení nejen vládních činitelů, ale i úředníků, kteří by přišli do styku s farmáři. Bylo by nutné obnovit důvěru farmářů ve státní činitele, což by pravděpodobně nebylo nic jednoduchého.

Summary

The main topic of this bachelor thesis is a comparative analysis of the attempts of regulation of coca cultivation in two states, which are regularly among the three biggest producers of cocaine, Peru and Bolivia. In the thesis I focused on three areas which I believe are the basis of the differences that can be spotted in the anti-drug policies of these two states. The first of them are the specifics of the coca-growing regions, the second is the importance and standing of the coca-union organisations in each state. The last area is the historical evolution of anti-drug regulations and the symbolics of coca in both Peru and Bolivia. Through analysis of these three key areas with the current state of anti-drug politics in both countries, I came to the conclusion that the policies differ greatly in each of these areas.

The question of effectivity can be answered in multiple ways. If we take into account the UNODC statistics of the coca fields cultivation and their changes on yearly basis, it can be stated, that neither of the policies is better or more effective. In the past five years the numbers of coca cultivation were increasing in both Peru and Bolivia, therefore there can be no conclusion made in this respect. On the other hand, if we focus on community development and diversification of incomes of the farmers, Bolivia takes the lead. With the 'social control' system it manages to strengthen the role of communities in each village and offers the farmers programmes of alternative development which are not conditioned by the eradication of their coca plants. This enables the farmers to end their dependency on coca growing and focus rather on different plants and different sources of income. Based on this, I believe that in this context the Bolivian model is more effective.

Regarding the possible adaptation of the Bolivian model to Peruvian situation, I reckon it would be a rather demanding and long-term project, which would need complete dedication not only of the government but also the officers in contact with the farmers. It would be necessary to restore the farmers' trust in government, which would be no easy task.

Použitá literatura

ALLEN, Catherine, ed. Coca and Cultural Identity in Andean Communities. In: PACINI, Deborah a Christine FRANQUEMONT. Coca and Cocaine: Effects on People and Policy in Latin America. Cambridge: Cultural Survivor, 1986, s. 35-48. ISBN 978-0939521241.

AYLING, Julie. Conscription in the War on Drugs: Recent reforms to the U.S. drug certification process. *International Journal of Drug Policy*. 2005, 16(6), 376-383.

BEWLEY-TAYLOR, David a Martin JELSMA. Regime change: Re-visiting the 1961 Single Convention on Narcotic Drugs. *International Journal of Drug Policy*. 2012, 23(1), 72-81. ISSN 0955-3959.

BOVILLE, Belén. *The Cocaine War in Context: Drugs and Politics*. USA: Algora Publishing, 2004. ISBN 0875862934.

CAIUBY LABATE, Beatriz, Clancy CAVNAR a Thiago RODRIGUES. Introduction: Drugs and Politics in the Americas: A Laboratory for Analysis. In: CAIUBY LABATE, Beatriz, Clancy CAVNAR a Thiago RODRIGUES. *Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas*. Switzerland: Springer International Publishing Switzerland, 2016, s. 21-29. ISBN 978-3-319-29080-5.

COTLER, Julio. *Drogas y política en el Perú: La conexión norteamericana*. Perú: Instituto de Estudios Peruanos, IEP, 1999. ISBN 9972-51-033-6.

DO ALTO, Hervé. El MAS-IPSP boliviano, entre movimiento social y partido político. *Ánàlisis Polítìco* [online]. 2008, 21(62) [cit. 2022-08-01]. ISSN Ánàlisi Polítìco. Dostupné z: http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0121-47052008000100002

FARTHING, Linda C. a Benjamin H. KOHL. *Evo's Bolivia: Continuity and Change*. USA: University of Texas Press, 2014. ISBN 0292758685.

FARTHING, Linda C. a Kathryn LEDEBUR. *Habeas Coca: Bolivia's Community Coca Control*. New York: Open Society Foundations, 2015. ISBN 978-1-940983-47-9.

FELBAB-BROWN, Vanda. Trouble Ahead: The 'Cocaleros' of Peru. *The Americas*. 2006, 105(688), 79-83.

- FUKUMI, Sayaka. Cocaine trafficking in Latin America: EU and US Policy Responses. Padstow: Ashgate Publishing Limited, 2008. ISBN 978-0-7546-7043-8.
- GAGLIANO, Joseph A. Historical Setting of the Coca Debates. In: GAGLIANO, Joseph A. Coca prohibition in Peru: The historical debate. Tuscon: University of Arizona Press, 1994, s. 13-24. ISBN 978-0816514458.
- GARRIDO, Ricardo Soberón. Legislation on drugs and the prison situation in Peru. Systems Overload: Drug Laws and Prisons in Latin America. Transnational Institute –TNI/ Washington Office on Latin America-WOLA, 2011, 71-80.
- GOOTENBERG, Paul. Andean Cocaine: The making of a global drug. United States of America: The University of North Carolina Press, 2008. ISBN 978-0-8078-3229-5.
- GOOTENBERG, Paul. Cocaine Histories and Diverging Drug War Politics in Bolivia, Colombia, and Peru. A Contra corriente: Una revista de estudios latinoamericanos. 2017, 15(1), 1-35.
- GRISAFFI, Thomas a Enrique Desmond ARIAS, ed. Cocaine: from coca fields to the streets. Durham: Duke University Press, 2021. ISBN 9781478021957.
- GRISAFFI, Thomas. Coca Yes, Cocaine No: How Bolivia's Coca Growers Reshaped Democracy. USA: Duke University Press Books, 2019. ISBN 1478002972.
- GRISAFFI, Thomas, Linda FARTHING, Kathryn LEDEBUR, Maritza PAREDES a Alvaro PASTOR. From criminals to citizens: The applicability of Bolivia's community-based coca control policy to Peru. World Development. Elsevier, 2021, 146. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105610>
- GRISAFFI, Thomas. Social Control in Bolivia: A Humane Alternative to the Forced Eradication of Coca Crops. In: CAIUBY LABATE, Beatriz, Clancy CAVNAR a Thiago RODRIGUES. Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas. Switzerland: Springer International Publishing Switzerland, 2016, s. 149-166. ISBN 978-3-319-29080-5.
- HESSELROTH, Alba. Struggles of Security in US Foreign Drug Policy Towards Andean Countries. Peace Studies Journal. 2004, 5, 1-29.

HYLTON, Forrest a Sinclair THOMSON. Revolutionary horizons: Popular struggle in Bolivia. New York: Verso Books, 2007. ISBN 9781844670970.

LEONS, Madeline Barbara a Harry SANABRIA. Coca and cocaine in Bolivia: Reality and policy illusion. In: LEONS, Madeline Barbara a Harry SANABRIA. Coca, cocaine, and the Bolivian Reality. Albany: State University of New York Press, 1997, s. 1-46. ISBN 9780791434826.

LERCH, Louca. The Geopolitics of Land: Population, Security and Territory Viewed from the International Financing of the Land Survey in Bolivia (1996 - 2013). Journal of Latin American Geography. University of Texas Press, 2014, 13(1), 137-168. ISSN 1548-5811. Dostupné z: doi:10.1353/lag.2014.0012

LUPU, Noam. Towards a New Articulation of Alternative Development: Lessons from Coca Supply Reduction in Bolivia. Development Policy Review. 2004, 22(4), 405-421.

MENDOZA, Waldo a Janneth LEYVA. La economía del VRAEM: Diagnóstico y opciones de política. Lima: Agencia de los Estados Unidos para el Desarrollo Internacional, USAID & Consorcio de Investigación Económica y Social, CIES, 2017. ISBN 978-612-4099-34-2.

PAREDES, Maritza a Álvaro PASTOR. Erradicación en Suspense: La Dimensión Simbólica de la Pacificación Negociada en el VRAEM. Revista de Ciencia Política. 2021, 41(1), 163-186.

PARRA Y GUERRA, Ernesto Moisés. Desarrollo alternativo en el Peru: treinta años de aciertos y desaciertos. Perspectivas Rurales [online]. 2014, 23 [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.revistas.una.ac.cr/index.php/perspectivasrurales/article/view/5599/5517>

PELLEGRINI CALDERÓN, Alessandra. Beyond indigeneity: Coca Growing and the Emergence of a New Middle Class in Bolivia. USA: The University of Arizona Press, 2016. ISBN 9780816533107.

PONCE, Adolf F., ed. From Freedom to Repression and Violence: The Evolution of Drug Policy in Peru. In: CAIUBY LABATE, Beatriz, Clancy CAVNAR a Thiago RODRIGUES. Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas. Switzerland: Springer International Publishing Switzerland, 2016, s. 140-165. ISBN 978-3-319-29080-5.

RAMÍREZ, Socorro a Coletta YOUNGERS. Drug Policy in the Andes: Seeking humane and effective alternatives. Atlanta: The Carter Center and International IDEA, 2011. ISBN 978-91-86565-36-7.

REISER, Philip. The Drug Industry in Peru: From Sacred Leaves to Political Curse. KAS International Reports. Konrad Adenauer Stiftung, 2011, (8), 7-21.

ROJAS, Isaías. Peru: Drug Control Policy, Human Rights, and Democracy. In: YOUNGERS, Coletta A. a Eileen ROSIN. Drugs and Democracy in Latin America: The Impact of U.S. Policy. United States of America: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 185-230. ISBN 978-1-58826-278-3.

ROUSE, Stella M. a Moises ARCE. The Drug-Laden Balloon: U.S. Military Assistance and Coca Production in the Central Andes. Social Science Quarterly. 2006, 87(3), 540-557.

YASHAR, Deborah J. Contesting Citizenship in Latin America: The Rise of Indigenous Movements and the Postliberal Challenge. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 248-278. ISBN 978-0521534802.

YOUNGERS, Coletta. Peru under Scrutiny: Human Rights and US Drug Policy. WOLA Briefing Series: Issues in International Drug Policy [online]. Washington: Washington Office on Latin America, 1992, (5), 1-36 [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.wola.org/analysis/peru-under-scrutiny-human-rights-and-us-drug-policy/>

Ostatní zdroje

ACHTENBERG, Emily a Rebel CURRENTS. Bolivia: USAID Out, Morales In For Re-Election Bid. In: The North American Congress on Latin America [online]. New York, 2013 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://nacla.org/blog/2013/5/11/bolivia-usaid-out-morales-re-election-bid>

INEI. Mapa de pobreza [online]. [cit. 2022-07-31]. Dostupné z: <https://www.inei.gob.pe/cifras-de-pobreza/>

MACHACUAY, Michael a Iván ATILANO. Vraem: Feroz fue el ataque de senderistas en el que fallecieron tres militares. In: Perú 21 [online]. Lima, 2019 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://peru21.pe/peru/vraem-feroz-ataque-senderistas-fallecieron-tres-militares-487383-noticia/>

NIXON, Richard. Special message to the Congress on drug abuse prevention and control. In: The American Presidency Project [online]. 1971 [cit. 2022-07-28]. Dostupné z: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/special-message-the-congress-drug-abuse-prevention-and-control>

PEARSON, Zoe a Thomas GRISAFFI. Washington Snubs Bolivia on Drug Policy Reform, Again. Foreign Policy in Focus [online]. Institute for Policy Studies, 2014 [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <https://fpif.org/washington-snubs-bolivia-drug-policy-reform/>

Peru's coca control strategy: Mixed messages and ambiguous data. In: University of Reading [online]. Reading: University of Reading, 2022, 2020 [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://research.reading.ac.uk/coca-cocaine-bolivia-peru/perus-coca-control-strategy-mixed-messages-and-ambiguous-data/>

United Nations Office on Drugs and Crime. Perú Monitoreo de Cultivos de Coca 2017, 2018. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Peru/Peru_Monitoreo_de_Cultivos_de_Coca_2017_web.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2021. New York: UNODC, 2021. ISBN 9789211483611.

United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2022. New York: UNODC, 2022. ISBN 9789211483758.

United Nations Office on Drugs and Crime. Global Illicit Drug Trends 1999. New York: UNODC, 1999. ISBN 92-1-148122-8.

Teze bakalářské práce

Předpokládaný cíl

Předpokládaným cílem práce je porovnat protidrogové politiky Peru a Bolívie v oblasti kultivace koky na jejich území. Peru i Bolívie patří společně s Kolumbií k největším producentům koky a největším exportérům kokainu na světě, nicméně obě země se s problémem potýkají rozdílným způsobem. Samotné listy koky před zpracováním mají pouze lehké stimulační účinky, hlavním problémem je jejich následná proměna v kokain. Právě proto, že se z koky vyrábí tato droga se státy ve 20. století pokoušely ovlivnit množství kokainu dostávající se na mezinárodní trh její eradikací – vycházeli především z toho, že pokud se sníží počet polí koky, sníží se množství kokainu vstupujícího na mezinárodní trh a zvýší se jeho cena, tudíž se sníží poptávka. Naprostá eradikace koky ale není možná, nejen kvůli kulturnímu dědictví původních obyvatel, ale i kvůli tomu, že ani jeden z andských států není schopen pěstování koky v plné míře zabránit. Mnozí farmáři v horách jsou na svých kokových polích existenčně závislí a vzhledem k počtu sklizní (až čtyři za rok) a odolnosti rostliny, která snadno roste i v horských podmínkách, je pro ně zdaleka nejlepší volbou.

V 70. letech 20. století se Spojené státy americké v čele s Richardem Nixonem staly lídrem v celosvětovém protidrogovém boji, andským státům nabídly svou asistenci. Pod vlivem USA pak v oblasti kultivace koky v Peru i v Bolívii převažoval především přístup silně represivní, nicméně na rozdíl od Peru, které pokračovalo v represivní politice i ve 21. století, se Bolívie za vlády Eva Moralese vydala cestou tzv. sociální kontroly. Evo Morales se se svou politikou *coca sí, cocaine no* (ano koce, ne kokainu) rozhodl odstoupit od metod využívaných a podporovaných Spojenými státy americkými (např. násilné eradikace), ukončil s nimi spolupráci a vyhostil ze země i agenty DEA. Bolívie pak pěstování koky v určité míře zlegalizovala a prostřednictvím odborových organizací sdružujících pěstitele koky začala kontrolovat množství vyprodukované koky v zemi. Protidrogový boj v Peru naopak i v současné době probíhá v kooperaci se Spojenými státy americkými a nadále postupuje cestou násilné eradikace, která má závažné sociální dopady, především na životy farmářů. V souvislosti s eradikací byl v minulosti popsán tzv. balónový efekt, kdy se eradikovaná pole koky pouze přesunou na jiné území, popřípadě do jiného státu, tudíž eradikace příliš neovlivní množství finálně vyprodukované v globálním měřítku. Je

otázkou, která z politik je efektivnější a jakou cestou by se státy v oblasti kultivace koky měly ubírat dál.

Výzkumné otázky

V práci se budu ptát na následující výzkumné otázky: V jakých aspektech se drogová politika týkající se kultivace koky Bolívie a Peru liší? Lze jeden z přístupů označit za efektivnější? Očekávaným výsledkem práce by měla být komparativní analýza, která seznámí čtenáře s rozdíly obou politik, především se bude soustředit na jejich cíle, na metody, jimiž se jich snaží dosáhnout, na dopady obou politik a na jejich efektivitu.

Vztah k existující literatuře

Publikací, které se zabývají protidrogovými politikami různých států vychází i v současné době nemalé množství. V oblasti analýzy politik vyšla v roce 2016 v nakladatelství Springer publikace *Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas*, která mapuje vývoj protidrogových politik v Centrální a Jižní Americe, nezabývá se ale jejich srovnáním. Z literatury pouze o protidrogové politice Bolívie bych zmínila *Evo's Bolivia: Continuity and Change* od Lindy Farthing a Benjamin Kohla z roku 2014 nebo článek Abrahama Kima *The Plight of Bolivian Coca Leaves: Bolivia's quest for Decriminalization in the Face of Inconsistent International Legislation*, který danou problematiku zasazuje do mezinárodního kontextu. Z literatury o peruánské protidrogové politice bude práce mimo jiné vycházet z článku *Trouble Ahead: The 'Cocaleros' of Peru* od Vandy Felbab-Brown z roku 2006. Protože Peru v protidrogovém boji nadále spolupracuje s USA, budu taktéž čerpat z publikací zabývajících se americkou protidrogovou politikou v Centrální a Jižní Americe, např. z knihy Williama Marcyho *The Politics of Cocaine: How U.S. Foreign Policy Has Created a Thriving Drug Industry in Central and South America* nebo z článku Marii McFarland Sánchez-Moreno *Winding Down the War on Drugs: Reevaluating Global Drug Policy* z roku 2015. Primárně tedy v práci budu využívat literaturu v anglickém, popřípadě španělském jazyce.

Způsob řešení výzkumné otázky

Bude se jednat o komparativní analýzu protidrogové politiky dvou států, na jejichž území je pěstována koka – Bolívie a Peru. Pro zodpovězení výzkumné otázky budu pracovat především s vývojem vládních opatření v obou státech, bude třeba definovat cíle obou států a metody, které k jejich dosažení užívají. K porovnání budu také využívat

statistiky OSN o produkci koky, množství hektarů na území států, eradikaci a o množství kokainu zadrženého na jejich území.

Dostupná data a jejich omezení

V práci jsem se rozhodla vycházet primárně z dat Úřadu pro drogy a kriminalitu OSN (United Nations Office on Drugs and Crime), který každoročně ve spolupráci se státy Bolívie a Peru publikuje data o celkové ploše kokových spolu s daty každoročně zadrženého množství kokainu na území států. Vzhledem k povaze dat může docházet k určitým zkreslením a nepřesnostem (vychází ze satelitních snímků, samy zprávy uvádějí 90% přesnost), nicméně minimálně trend v nárůstu/poklesu hektarů kokových polí by měl odpovídat realitě.

Díla k tématu

Knihy:

BOVILLE, Belén. *The Cocaine War in Context: Drugs and Politics*. USA: Algora Publishing, 2004. ISBN 0875862934.

CAIUBY LABATE, Beatriz, Clancy CAVNAR a Thiago RODRIGUES, ed. *Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas*. Švýcarsko: Springer International Publishing Switzerland, 2016. ISBN 978-3-319-29080-5.

FARTHING, Linda C. a Benjamin H. KOHL. *Evo's Bolivia: Continuity and Change*. USA: University of Texas Press, 2014. ISBN 0292758685.

GRISAFFI, Thomas. *Coca Yes, Cocaine No: How Bolivia's Coca Growers Reshaped Democracy*. USA: Duke University Press Books, 2019. ISBN 1478002972.

MARCY, William L. *The Politics of Cocaine: How U.S. Foreign Policy Has Created a Thriving Drug Industry in Central and South America*. Chicago: Lawrence Hill Books, 2010. ISBN 978-1-55652-949-8.

PELLEGRINI CALDERÓN, Alessandra. *Beyond indigeneity: Coca Growing and the Emergence of a New Middle Class in Bolivia*. USA: The University of Arizona Press, 2016. ISBN 9780816533107.

Periodika:

BAGLEY, Bruce. *The evolution of drug trafficking and organized crime in Latin America*. *Sociología, Problemas e Prácticas*. 2013, 71, 99-123. ISSN 0873-6529.

FARTHING, Linda a Benjamin KOHL. *Social Control: Bolivia's New Approach to Coca Reduction*. *Latin American Perspectives*. 2010, 37(4), 197-213.

FELBAB-BROWN, Vanda. *Trouble Ahead: The 'Cocaleros' of Peru*. *The Americas*. 2006, 105(688), 79-83.

KIM, Abraham. The Plight of Bolivian Coca Leaves: Bolivia's quest for Decriminalization in the Face of Inconsistent International Legislation. *Washington University Global Studies Law Review*. 2014, 13(3).

MCFARLAND SÁNCHEZ-MORENO, Maria. Winding Down the War on Drugs: Reevaluating Global Drug Policy. *Harvard International Review*. 2015, 36(4), 35-39.

MORALES, Edmundo. Coca and Cocaine Economy and Social Change in the Andes of Peru. *Economic Development and Cultural Change*. 1986, 35(1), 143-161.

SALISBURY, D.S. a C. FAGAN. Coca and Conservation: cultivation, eradication and trafficking in the Amazon borderlands. *GeoJournal*. 2013, 78(1), 41-60.

TELLERIA ESCOBAR, Loreta. Bolivia y la despenalización de hoja de coca como estrategia de cambio. *Revista Latinoamericana de Seguridad Ciudadana*. 2013, (13), 95-107. ISSN 1390-3691.